

Очеретяний О.О.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ІНТЕРНЕТ-АУКЦІОН ЯК ДЖЕРЕЛО ПОШУКУ МАТЕРІАЛІВ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В РОЗВІДЦІ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Стаття присвячена альтернативному пошуку матеріалів щодо однієї з важливих віх історії. Не дивлячись на достатню віддаленість подій Другої світової війни у часі, розгляд чималого ряду прикладів з її історії не втрачає своєї актуальності для представників нинішнього суспільства, що живе в умовах воєнного стану. Адже це сприяє знайомству з досвідом попередників, що в перспективі, після ретельного засвоєння та аналізу, може бути успішно втілений на практиці. Водночас це може нести позитивний морально-психологічний вплив. Одним з вирішальних факторів у ході ведення війни є робота розвідки. Тож доречно спрямувати фокус на аспекти пов'язані саме з нею. Зокрема для сучасного суспільства важливо усвідомлювати, що під час бойових дій участь у забезпеченні успішного розвідувального процесу можуть брати не лише кадрові фахівці з багаторічною підготовкою, але й пересічні цивільні інтелектуали, які за умови відсутності війни, не мали чіткого наміру орієнтуватись на заняття військовою справою. Збір матеріалів стосовно них подекуди потребує застосування нестандартних підходів. У статті здійснено детальний огляд одного з таких. Згідно нього, запропоновано у якості альтернативного первинного інформативного джерела використовувати відомості, що здобуваються через інтернет-аукціони. На перший погляд, в умовах нинішньої високорівневої інформатизації ця процедура видається достатньо зручною та простою. Наголошено, що вона потребує обов'язкового застосування певних алгоритмів пошуку та правил перевірки і доповнення первинної інформації. Ознайомлено з їх сутністю через опис результатів проведеного дослідження. В ході нього, через застосування згаданого підходу, було встановлено причетність до розвідки в період Другої світової війни ряду не лише пересічних, а й видатних представників інтелігенції. Тому в даній статті не тільки розкрито маловідомі подробиці життя українців-розвідників, а й визначено своєрідну інструкцію пошуку матеріалів для дослідження, шляхом опрацювання інформації з електронних аукціонів.

Ключові слова: розвідка, Друга світова війна, інтелігенція, пошук джерел, аукціон.

Постановка проблеми. Під час вивчення певної історичної теми дослідник зазвичай прагне залучити до розгляду якомога більше різноманітних джерел. В умовах нинішнього стрімкого росту інформатизації суспільства спектр шляхів їх пошуку значно розширився. Зокрема, можемо віднести до нього електронні платформи, на яких відбувається реалізація антикварних речей. Доречно розглянути їх в якості своєрідного інструменту виявлення потрібної для здійснення історичного дослідження інформації. Пропонується здійснити спостереження за ефективністю його застосування на прикладі моделі збору таким чином матеріалів з теми «Представники української інтелігенції в розвідці періоду Другої світової війни».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даній праці представлено виключно власний

практичний досвід автора, оскільки йому не вдалося віднайти згадок про здійснену подібну роботу можливих попередників.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ступеня значимості представленої на інтернет-аукціонах інформації для подальшого розширення інформаційного поля щодо долі зазначеного в лотах розвідника. Також слід досить чітко окреслити здобутий фактаж, що опинився в рамках цього поля, аби встановити його цінність для дослідження. Неабияк важливо на основі вищезгаданих цілей визначити рівень ефективності використання електронних торговельних майданчиків для збору інформації щодо визначеної теми.

Виклад основного матеріалу. Базою для дослідження став український інтернет-аукціон «Violity» [1], оскільки він користується великою популярністю серед колекціонерів. Одразу варто

звернути увагу щодо дозволу, наданого з боку адміністрації на використання матеріалів з подібною метою «13.10. Особа, яка розміщує (завантажує на сайт) зображення та/або відомості стосовно предметів, включно щодо походження, вартості, інших їх ознак тощо, надає безвідкличну згоду на використання, поширення, відтворення, публічне виконання й сповіщення, публічну демонстрацію й показ, оприлюднення, переклад, переробку, адаптацію, ретушування, корегування, аранжування та інші зміни, включення до збірників, журналів, каталогів, колекцій, антологій, енциклопедій, газет, інших видань, сайтів, веб-порталів, соціальних мереж, месенджерів, виставок, ярмарок, торгів, аукціонів, показів тощо, розповсюдження, відчуження, подання до загального відома публіки, надання доступу, імпорту примірників та інші дії із такими зображеннями та/або відомостями в наукових, статистичних, маркетингових, рекламних та інших цілях» [2]. Розглядалися як активні на той час лоти, так і ті, по яких торги вже завершилися. Деякі були придбані автором для власної приватної колекції. Пошук здійснювався через ряд слів для запиту українською та російською мовами: «розвідник», «розвідка», «розвідниця», «розвідувальний» та відповідно «разведчик», «разведка», «разведчица», «разведовательный». Додатково здійснювався детальніший перегляд лотів, які відображались за запитом «військовий квиток», «червоноармійська книжка» та відповідно «военный билет», «красноармейская книжка». Слід зазначити, що найбільш придатними для досягнення успішного результату виявилися слова «разведчик» та «разведка», оскільки більшість лотів презентувалися російською мовою, а також документи представлені в них оформлені нею ж.

На особливу увагу заслуговують матеріали пов'язані з Іваном Васильовичем Копачинським, які були представлені в лоті під назвою «Комплект на разведчика» з 1 по 8 грудня 2019 р. [3]. Він складався з нагород: двох орденів Вітчизняної війни I ступеня (№№ 98885, 281512), двох орденів Вітчизняної війни II ступеня (№ 53546, наступний номер зазначений на фото не повністю і має у складі цифри «344864»), орденів Червоної Зірки (№ 108990) та «Знак Пошани» (№ – не зазначається); медалей «За оборону Сталінграда», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», «За взяття Берліна», «За визволення Праги», комплектом радянських ювілейних медалей, нагрудних знаків «Гвардія», «Відмінник соцзмагання УРСР», «Учасник

народної будови автомобільних шляхів УРСР», «Радянський комітет ветеранів війни», «Почесний знак РКВВ», «XXV років РКВВ», два – «Ветеран 5-ї гвардійської армії (один на металевій колодці, інший – на муаровій стрічці); двох орденських книжок, посвідчень до медалей та знаків, Військового квитка офіцера запасу ЗС СРСР і бойової характеристики. Ціна лоту стартувала від 35000 гривень.

Внаслідок здійсненого через пошукову систему «Google» запиту за словами «Копачинский Иван Васильевич» було встановлено, що інформація відносно згаданого розвідника міститься в рамках історичного проекту «Хронос» [4]. Там же зазначалось, що її було продубльовано з видання «Энциклопедия военной разведки» [5, с. 427]. Серед видань, опублікованих в Україні після здобуття незалежності, подібна, але дещо коротша біографічна довідка наявна у праці О.О. Булавіна «Згадаймо всіх поіменно» [6, с. 224]. В представлених біографічних відомостях зазначалося, що І.В. Копачинський народився 1910 р. в Києві. Важливо, що вказано його походження – «зі службовців». Це засвідчує, що в родині були достатньо грамотні на той час люди. Відповідно була велика ймовірність, що вони докладали зусилля, щоб від юних років Іван також отримував гідний рівень освіти. Далі вказується, що в 1927 р. він закінчив школу-семирічку, протягом 1932–1933 рр. навчався у військовій школі однорічників, а в 1940–1942 рр. на розвідувальному факультеті Військової академії ім. М. В. Фрунзе. До того в 1939–1940 роках служив спочатку командиром взводу, а згодом помічником начальника штабу 130-го окремого розвідувального батальйону. В роки Другої Світової війни був начальником інформаційних відділень 66-ї, 5-ї гвардійської, а згодом 3-ї гвардійської армій. Також приводяться витяги з трьох нагородних листів, на основі яких можна зробити висновок, що нагородження орденами проводились за здійснений для командування успішний та своєчасний аналіз інформації щодо противника [4]. Але в переліку нагород не вказується відомий нам один з орденів Вітчизняної війни I ступеня. Відомості щодо нього наявні в одному нагородному листі [7]. Згідно нього, за успіхи в ході боїв за р. Віслу, І. В. Копачинський був представлений до ордена Червоного Прапора, але отримав дещо нижчу за статусом нагороду [8].

Інформацію щодо особистих та командирських якостей розвідника зустрічаємо у наявній в лоті бойовій характеристиці [3]. Її автор – начальник

розвідувального відділу штабу 66 армії підполковник Кураков, відзначав моральну стійкість, грамотність, працелюбство, ініціативність, дисциплінованість, вимогливість, сміливість та рішучість І.В. Копачинського. В характеристиці частково відображається його робота в бойових порядках пов'язана з своєчасним виявленням відходу противника. Точна дата створення документу не вказується, але в ньому йдеться про нагородження орденом Червоної Зірки. На основі цього можемо зробити висновок, що документ був складений не раніше 6 лютого 1943 р., оскільки саме цього дня був виданий наказ про нагородження [9].

Доповнюють уявлення про бойову діяльність І.В. Копачинського підготовані безпосередньо ним документи, що зберігаються у центральному архіві міністерства оборони російської федерації й були офіційно опубліковані у 1995 р., лише через 50 років після їх створення [10]. Тут варто зазначити, що інформаційна робота в розвідці спрямована на збір, часткову обробку розвідувальної та відкритої інформації, супроводження спеціалізованих баз даних, розроблення інформаційних документів та доведення їх до споживачів [11]. Дві довідки [10], про які йде мова, містять висновки щодо політико-морального стану противника в березні – квітні 1945 р. Їх влучність та правильність суджень підтверджується у поданні до нагородження орденом Вітчизняної війни I ступеня від 20 травня 1945 р. [12].

У довіднику, підготованому колишнім співробітником Служби безпеки України генерал-майором О.О. Булавіним, зазначається, що подальша доля І.В. Копачинського після завершення Другої світової війни не відома [6, с. 224]. Частково відомості щодо неї вдалося встановити наступним чином. Серед представлених у лоті нагород, окрім суто бойових, наявний орден «Знак Пошани», що вручався переважно за трудові досягнення. Саме історія, пов'язана з нагородженням ним, проливає світло на професійне спрямування І.В. Копачинського в цивільному житті. Її з'ясування стало можливим через здійснення запиту «Копачинський Іван Васильевич» у розділі «Книги» пошукової системи «Google». Як наслідок до розгляду було запропоновано посилання на уривки з примірника журналу «Бухгалтерський облік» за 1967 р. де йдеться про нагородження орденом «Знак Пошани» головного бухгалтера Міністерства автомобільного транспорту та шосейних доріг Української РСР Івана Васильовича Копачинського. На користь підтвердження версії, що в даному випадку мова йде саме про розгляду-

ваного ветерана-розвідника, вказувало не лише співпадіння наявності ордена «Знак Пошани», а й присутності у лоті нагрудного знаку «Учасник народної будови автомобільних шляхів УРСР». Після перегляду повної версії статті [13, с. 71], до цього додалася, що головбух згаданого міністерства в роки війни був нагороджений декількома бойовими орденами. З неї ж стало відомо, що зазначену посаду І.В. Копачинський обіймає з 1953 р., вищу освіту здобув у 1930 р. і спочатку був залучений до планової, а від 1937 р. до бухгалтерської роботи. Будучи високоінтелектуальною особистістю він реалізував себе не лише у ролі успішного керівника, а й організатора, реформатора, науковця та методиста в галузі бухгалтерського обліку, ревізії та контролю на автомобільному транспорті.

Також можемо шляхом висунення обґрунтованих гіпотез встановити деякі подробиці особистого життя І.В. Копачинського. В описі лоту зазначається, що в комплекті містяться документи дружини нагородженого, а її нагороди були втрачені [3]. Але фото, що відображають цю частину лоту відсутні й відповідно ім'я залишається не розкритим. На порталі «Пам'ять народу» (містить оцифровані матеріали архіву міноборони російської федерації) є правило, що під час публікації оцифрованих нагородних документів закриваються відомості щодо постійної домашньої адреси поданого до нагородження або його родини. У опублікованому представленні від 19 серпня 1943 р. І.В. Копачинського до ордена Вітчизняної війни II ступеня з якихось причин (скоріше за все через неухильність відповідальних осіб) не були приховані ці данні. Згідно них дружиною постає Копачинська Євгенія Лаврентіївна, яка тоді проживала у місті Борисоглебську Воронежської області [14]. Абсолютно випадково, в ході опрацювання літератури щодо зазначеної на початку теми дослідження, вдалося зустріти згадку про колишню викладачку німецької мови Київського Суворівського військового училища (нині – Київський військовий лицей імені Івана Богуня) Тамару Олександрівну Копачинську [15, с. 49–51]. Також зазначалося, що її дівочим прізвищем було – Верещагіна, і що після завершення навчання у Московському військовому інституті іноземних мов була призначена перекладачем розвідувального відділу 66-ї (5-ї гвардійської) армії, де проходив службу й І.В. Копачинський. При подальшому вивченні її особи через згадану електронну базу з'ясувалося, що Т.О. Копачинська (Верещагіна) пізніше служила у лавах

3-ї гвардійської армії, а також було встановлено дати її народження – 23 березня 1921 р., призову на військову службу – 25 вересня 1941 р. [16] та смерті – 6 грудня 2010 р. [17]. Відомо, що незадовго до завершення життєвого шляху їй було присвоєне військове звання полковника [15, с. 50]. Спираючись на ряд перелічених фактів є можливим зробити припущення, що Тамара Олександрівна стала як мінімум другою дружиною Івана Васильовича, а такого роду відносини між ними склалися внаслідок спільної служби у розвідувальних відділах вищезазначених армій.

Варто наголосити, що пророблене відносно І.В. Копачинського дослідження значно інформативно розширює його біографічний простір і помітно вирізняє від версій біографій запропонованих дослідниками раніше.

Подібна ситуація склалася і у випадку з розглядом лоту пов'язаного з Іваном Гавриловичем Антоноюком. 7 жовтня 2020 р. автором даного дослідження було придбано коштом у 200 гривень військовий квиток офіцера запасу Збройних сил СРСР виписаний на його ім'я [18]. Лот мав назву «Военный билет офицера СССР, фронтовик разведчик», тож саме собою зрозуміло яке слово відіграло ключову роль у його пошуку. Він став цікавим як матеріал з досліджуваної теми тим, що містив записи про завершення навчання у 1952 р. на лікувальному факультеті медичного інституту. Окрім цього зазначається, що лікар народився 2 березня 1926 р. в місті Тульчин Вінницької області, проходив військову службу з 18 травня 1944 р. по 26 серпня 1946 р., від травня 1944 р. на посаді розвідника, а від листопада того ж року старшого писаря. Зокрема брав участь у бойових діях в період з 24 травня 1944 р. по 9 травня 1945 р. у складі військ 1-го Українського фронту. В документі відсутні відомості щодо нагород, окрім згадки лише про одну ювілейну медаль, що виглядало не реалістично. В ході перевірки через базу даних порталу «Пам'ять народу» було виявлено фото ідентичне наявному у військовому квитку [19] та інформація, згідно якої І.Г. Антоноюк ще у період Другої світової війни був нагороджений орденом Червоної Зірки [20], медаллю «За бойові заслуги» [21] та на честь 40-ї річниці перемоги у війні орденом Вітчизняної війни I ступеня [22]. Нажаль текст подання на орден Червоної Зірки не було оцифровано, хоча зазначається, що з боку командування 7-ї гвардійської кавалерійської дивізії воно було реалізоване 18 жовтня 1944 р. [20] – в період коли нагороджений обіймав посаду розвідника. Наступне нагородження

І.Г. Антоноюка медаллю «За бойові заслуги» відбулося рівно через рік від моменту його призову на військову службу – 18 травня 1945 р. наказом по 2-ій гвардійській кавалерійській Кримській двічі Червонопрапорній ордену Богдана Хмельницького дивізії імені РНК УРСР [21]. З попередніх документів відомо, що на той час гвардії червоноармієць І.Г. Антоноюк офіційно займав посаду старшого писаря – вже не пов'язану безпосередньо з розвідкою. Однак нагородний лист вказує на протилежне – згідно нього, в період з 16 по 29 квітня 1945 р. під час виконання обов'язків розвідника 2-го гвардійського окремого продовольчого транспорту, проявивши винахідливість і кмітливість, виявив за річкою Ельбою склад з продовольством кількістю до 20 тон, що в подальшому було використане для забезпечення потреб дивізії, а 28 квітня брав участь у захопленні автомобіля завантаженого запасними запчастинами [21]. Цей документ фрагментарно але досить вдало надає уявлення про типову розвідувальну роботу, що могла здійснюватися представниками продовольчої служби.

Очевидно, що менш ніж за рік перебування на фронті І.Г. Антоноюк проявив себе в якості успішного розвідника. Але після демобілізації він зміг отримати ряд ще помітніших здобутків як практикуючий лікар та вчений. Найповніше їх висвітлив один із учнів та послідовників лауреат Державної премії України доктор медичних наук, професор Сергій Семенович Страфун: «Після закінчення війни екстерном здав екзамен за середню школу, в 1947 р. вступив до Вінницького медичного інституту. Трудовий шлях у Київському інституті травматології і ортопедії почав у 1960 р. клінічним ординатором, з 1965 р. став керівником клініки відновлюваної хірургії та протезування дорослих. У 1982 р. був призначений керівником клініки мікрохірургії та реконструктивної хірургії кисті. У 1988 р. тяжко захворів і 17 грудня 1989 р. відійшов у вічність. Нагороджений медаллю “За Трудову доблесть” та орденом “Знак пошани”» [23, с. 85–86]. Маючи повне уявлення про велич постаті І.Г. Антоноюка в медицині та значення його праць для науки, можемо впевнено констатувати факт, що зустріти військовий документ відносно нього на аукціоні було цілковитою удачею. Ще треба відверто визнати, що без моніторингу торгів як особистість видатного вченого, так і його розвідницька діяльність залишилась би поза увагою автора дослідження.

Так само спостереження за лотами на електронному аукціоні «Violity» стали поштовхом

до вивчення періоду служби у розвідці вчителя історії Петра Романовича Сенченка – повного кавалера ордена Слави. Його нагороди були успішно реалізовані на платформі у якості лоту під назвою «Комплект наград с орденом Славы І ступени на разведчика» [24]. Переможець торгів придбав їх 28 липня 2020 р. за 196000 гривень. В описі лоту було зазначено, що орден Слави І ступеня № 1395 є справжнім, а зірки ІІ та ІІІ ступенів були втрачені й відновлені ветераном з належними номерами. Візуалізація цього є й на фото даних нагород – зверху спостерігаються сліди ліквідації старих номерів шляхом спилування й нанесення нових відповідно – № 5194 та № 126675. Окрім зазначених нагород лот містив орден Червоної Зірки (№ 1746470) та вручений до сорокової річниці завершення німецько-радянської війни (ювілейний) орден Вітчизняної війни І ступеня (№ 476691), медалі «За бойові заслуги» (№ 535192), «За оборону Сталінграда», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», «За взяття Берліна» та ряд ювілейних, а також нагрудні знаки «Гвардія», «Відмінний розвідник» та інші, пов'язані з ветеранським статусом нагородженого.

Зокрема, в описі до лота додатково зазначено, що подвиг, за який відбулося нагородження орденом Слави ІІІ ступеня був здійснений під час перебування у штрафній роті, а після війни ветеран працював вчителем історії у школі № 30 міста Краматорська, про що свідчить меморіальна дошка на її будівлі. В ході перевірки цієї інформації з'ясувалося, що до нагородження зазначеним вище орденом П.Р. Сенченко представлявся обіймаючи посаду командира відділення 67-ї окремої штрафної роти і перебуваючи в званні рядового [25]. У поданні до попередньої нагороди – медалі «За бойові заслуги», він згадується як старшина 93-ї окремої гвардійської розвідувальної роти у званні старшого сержанта [26]. Впливає, що у біографії фронтовика мали місце бути певні допоки невідомі події, що призвели до суду та направлення відбуття покарання у штрафну роту. До того ж згадується, що на момент здійснення подвигу він офіційно не обіймав керівної посади, а лише замінив вибулого командира відділення, очолив атаку, першим увірвався в траншею противника, знищив особисто чотирьох ворогів та ручний кулемет з розрахунком [25]. Слід відзначити, що при цьому боєць міг мати додатковий стимул, виражений у прагненні якомога швидше полишити лави штрафної роти та повернутись до свого попереднього статусу.

Характерно, що особистості П.Р. Сенченка були притаманні принциповість, бажання діяти якомога ефективніше та здатність до самопожертви. Про це свідчать факти, що у 1941 р., будучи звільненим від призову інвалідом третьої групи, він домігся зарахування до лав діючої армії, де спочатку був писарем але невдовзі став розвідником [27]. Варто наголосити на констатації факту, що відзначення як орденом Слави ІІІ ступеня, так і І ступеня не пов'язані з безпосереднім виконанням завдань розвідувального характеру. В інших поданнях розвідницька складова присутня [28; 29]. Нагородження орденом Слави І ступеня відбулося за знищення кулеметного гнізда та захоплення 17 полонених [27]. Підтвердилася й інша біографічна подробиця зазначена у описі лота – П.Р. Сенченко дійсно протягом 1946–1974 рр. працював вчителем історії у м. Краматорську, де й помер у 1986 р. [27].

Завдяки детальному моніторингу через застосування словосполучення «красноармейская книжка» вдалося з'ясувати причетність до розвідки ще одного педагога – Миколи Панасовича Горкуна. Червоноармійська книжка виписана на його ім'я була придбана автором на аукціоні 8 жовтня 2020 р. за ціною 120 грн. [30]. Будь які відомості про долю ветерана у продавця були відсутні. Тож частково відтворити подробиці життєвого та бойового шляху педагога вдалося виключно через придбаний документ та подання до нагородження рядом відзнак [31; 32; 33] З цього постає наступна інформація. Згідно відомостей у персональному військовому документі народився в 1915 р., українець за національністю, на момент призову Пирятинським РВК 26 січня 1944 р., мав незакінчену вищу освіту та спеціальність «учитель», був одружений на Горкун Ганні Іванівні, мешканці с. Тарасівка Пирятинського (нині – Гребінківського) району. Це село вказується місцем народження самого ветерана у відомостях щодо нагородження орденом Вітчизняної війни ІІ ступеня у 1985 р. [33]. Найімовірніше, проживав на території даного населеного пункту в період окупації Німеччиною, що тривала там до 19 вересня 1943 р. [34, с. 205]. В силу нез'ясованих обставин був покликаний на службу майже через півроку після цього, а не одразу, на відміну від великої кількості українців, званих «чорносвітниками» («піджачниками», «чорною піхотою») [35, с. 156]. Мова йде про жертв одного з масштабних злочинів радянської влади, в ході якого призовників, мобілізованих польовими військкоматами, непереобмундированими, непідготовленими, належ-

ним чином неозброєними кидали в бій, внаслідок чого вони майже одразу вибували зі строю. Натомість М.П. Горкун протягом лютого-початку травня проходив підготовку в запасній військовій частині. Про це свідчить запис у червоноармійській книжці, де далі зазначається, що з 15 травня 1944 р. по 2 травня 1945 р. брав участь у боях від Ковеля до Берліна в складі 641-го стрілецького полку та 398-го легкого артилерійського полку, у якості озброєння мав пістолет-кулемет Судаєва, був демобілізований згідно вже згаданого вище указу від 25 вересня 1945 р. Є відмітка про відзначення медаллю «За відвагу». Був нагороджений наказом по вищезазначеному артполку від 19 червня 1945 р. за вдалі дії у якості обчислювача взводу управління дивізіону, здійснюючи точну і своєчасну прив'язку бойових порядків під час наступу на Берлін [31]. Варто наголосити, що саме від обчислювача багато в чому залежав успіх ведення гарматами вогню, адже точність відомостей під час артилерійської розвідки досягається зокрема ретельною топогеодезичною прив'язкою.

Підпис командира підрозділу був поставлений у червоноармійській книжці 12 вересня 1945 р. З записів стає зрозуміло, що на той час ефрейтор М.П. Горкун проходив службу вже у взводі управління 4 дивізіону 67-ї тяжкої мінометної Нарвської Червонопрапорної орденів Суворова та Кутузова бригади, де в 18 жовтня 1945 р. йому було вручено медаль «За взяття Берліна» [32]. На даний момент не вдалося з'ясувати ще якісь додаткові відомості щодо його подальшої долі. Проте, дякуючи детальному розбору придбаного документу з залученням додаткових джерел, стало можливим реконструювати модель, коли радянські мобілізаційні органи змогли правильним чином використати інтелектуальний потенціал призовника, не давши йому потрапити в когорту нещадно і бездарно знищених сталінським командуванням «чорносвітників».

Ряд цікавих аспектів післявоєнного життя колишніх розвідників розкриває детальне вивчення документу, що реалізовувався на платформі «Violity» станом на 14 жовтня 2020 р. як лот «Письмо, жалоба на Луфера Ковпаку от разедчика инвалида ВОВ, без ног» з початковою ціною 300 грн [36]. Автор зазначеної скарги представляється як «студент Вечірньої консерваторії 2-го курсу вокального факультету Сердюк Андрій». В подальшому вдалося з'ясувати, що це видатний український співак Андрій Савелійович Сердюк, від 1973 р. Заслужений артист УРСР [37, с. 10], а від 1982 р. Народний артист

УРСР [38; с. 524]. Документ створений на друкарській машинці й має лише короткий рукописний напис «тов Ковпаку» почерком, подібним до того, яким власноруч написані А.С. Сердюком інші документи [37, с. 2–6]. Датувати документ слід 1947–1948 рр., оскільки саме тоді адресант навчався на другому курсі Київського музичного училища [37, с. 2], а адресат колишній партизанський командир двічі Герой Радянського Союзу Сидір Артемович Ковпак обіймав впливову посаду заступника голови Президії Верховної Ради УРСР [39, с. 252]. Причиною скарги постає відмова директора Київської державної консерваторії Абрама Михайловича Луфера зараховувати на навчання у зв'язку з інвалідністю (протези на обох ногах) та особистою неприязню очільника вишу до потенційного наукового керівника скаржника – Михайла Венедиктовича Микиші. Також відзначається, що навіть втручання з боку міністерства державного забезпечення інвалідів Вітчизняної війни не змогло вирішити позитивно проблему на користь талановитого абітурієнта. Достеменно не відомо чи направлялася скарга подібного змісту до адресата, чи можливо справа обмежилася лише підготовкою. Але натомість відомо про два беззаперечні факти: 13 липня 1948 р. А.М. Луфер помер, а А.С. Сердюк від вересня того ж року став студентом держконсерваторії, звідки успішно був випущений в 1954 р. з кваліфікацією «концертний співак» [37, с. 7].

В зверненні до впливового чиновника він зазначив, що втратив обидві ноги через тяжке поранення отримане в районі м. Ясси (Румунія) та двічі наголосив на своїй військовій спеціальності розвідника. Це й стало відправною точкою для подальшого з'ясування його бойового шляху в рамках даного дослідження. Вдалося встановити, що митець, який народився 1923 р. в м. Бровари Київської області у родині пекаря хлібозаводу, 1941 р. закінчив навчання у місцевій середній школі, в період німецької окупації працював у сфері сільського господарства. Після вигнання нацистів у 1943 р. був призваний до лав Червоної армії та проходив службу в полковій розвідці 797-го стрілецького полку 232-ї стрілецької дивізії до моменту отримання вищезазначеного поранення у 1944 р. [37, с. 6]. В 1961 р. він вказав серед нагород бойову медаль «За відвагу» [37, с. 5], щоправда знайти нагородні документи щодо неї на платформі вищезгаданих відповідних електронних архівів не вдалося. Та ж сама ситуація і з орденом Червоної Зірки [40, с. 126], відзначення яким відбулося лише у 1979 р.

[37, с. 10] Завершуючи огляд творчої біографії співака варто зазначити, що від 1957 р. він був зарахований до штату Київської державної філармонії [37, с. 6], де успішно реалізував свій талант. Помер у 2000 р. [41]. Згаданий приклад яскраво демонструє моменти неналежного відношення – відсутності дієвого сприяння, до учасників бойових дій, зокрема інвалідів, по завершенні Другої світової війни. Також спостерігаємо момент коли талант та сила волі колишнього розвідника взяли гору над невіглаством, позбавлених емпатії та об'єктивного ставлення радянських владних функціонерів.

Висновки. В підсумку не зайвим буде звернутись до статистики. Загалом у праці розглянуто долі п'яти розвідників-українців, які в цивільному житті належали до суспільного прошарку інтелігенції. Дотично було звернено увагу на розвідницю, росіянку за національністю, яка була дружиною одного з них. Всі брали участь у здійсненні безпосередньої педагогічної роботи, чи наданні методичних рекомендацій. Відомо, що двоє безпосередньо займалися науковою діяльністю. Один мав вчене звання професора. Один видатний митець рівня народного артиста. Один повний кавалер ордена Слави. За професійним спрямуванням: бухгалтер, мовознавиця, лікар, історик, вчитель, співак.

В полі зору дослідження матеріали, що реалізовувалися на аукціоні «Violity» від грудня 2019 р. до жовтня 2020 р. Їх впевнено можна назвати успішним джерелом поштовху для подальшого з'ясування ряду життєвих віх розвідників, подекуди розширення меж їхніх раніше опублікованих біографій. Щоправда не у кожному

випадку вдалося прослідкувати життєвий шлях досконало і до кінця. В ході дослідження було широко застосовано ряд архівних, друкованих та електронних джерел, що вдало доповнювали одне одного та давали змогу перевірити інформацію, подекуди виявити неточності. Варто зазначити, що кількість розглянутих матеріалів була значно більшою за ті, що потрапили до публікації. Закономірно, що деякі не увійшли, через дублювання інформації, а інші – оскільки стосувалися не до кінця розкритої підтеми, або ж були пов'язані з представниками національних меншин, які не мають прямого відношення до української нації та її традицій. Хоча ця когорта також варта уваги і заслуговує окремого вивчення. Цілком можливо, що в перспективі таке буде здійснено.

Викладене вище дослідження носить яскраво виражений пошуковий характер. Його наповнення напряму залежало від можливості реалізації розкриття підтем, відштовхуючись від матеріалу, знайденого в просторі електронного аукціону. Через такий підхід авторів вдалося з'ясувати ряд важливої для свого дослідження інформації щодо осіб, відомості про яких, напевно чи вдалося б дізнатись з якихось інших джерел. З огляду на досягнуті успіхи, є всі підстави вважати інтернет-аукціони достатньо вдалою платформою для пошуку матеріалів, відштовхуючись від яких, в ряді випадків стає можливим здійснювати ґрунтовний розгляд деяких історичних проблем. Ця праця подекуди має ознаки звіту, що може слугувати своєрідною інструкцією. Тож є сподівання, що через таку передачу досвіду, кожен бажаючий спробує використати запропонований алгоритм для реалізації власного дослідження.

Список літератури:

1. Аукціон Violity. URL: <https://violity.com/ua> (дата звернення: 23.01.2022).
2. Правила Віоліті. URL: <https://violity.com/ua/rules> (дата звернення: 23.01.2022).
3. Комплект на разведчика. URL: https://violity.com/ua/102473240-komplekt-na-razvedchika?utm_source=search_result&utm_medium=komplekt-na-razvedchika&utm_campaign=35000uah (дата звернення: 23.01.2022).
4. Копачинский Иван Васильевич URL: http://www.hrono.ru/biograf/bio_k/kopachinski.php
5. Алексеев М., Колпакиди А., Кочик В. Энциклопедия военной разведки. 1918–1945 гг. М.: Издательство «Кучково Поле», 2012. 976 с.
6. Булавин А. Вспомним всех поименно... К: Виниченко, 2019. 525 с.
7. Копачинский Иван Васильевич. 1910. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie34699769/ (дата звернення: 23.01.2022).
8. Указ Президиума ВС СССР от 28.03.1980 «Об утверждении Правил ношения орденов, медалей СССР, орденских лент и лент медалей на планках и других знаков отличия» URL: <https://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data02/tex13727.htm> (дата звернення: 23.01.2022).
9. Копачинский Иван Васильевич. 1910. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie4009845/ (дата звернення: 23.01.2022).
10. Русский архив: Великая Отечественная. Т. 15(4–5). Битва за Берлин. М.: ТЕРРА, 1995. 616 с.

11. Левченко О., Вінник В., Устименко О. Розвідка та іноземні армії. Інформаційна робота. Київ: «КНТ», 2022. 124 с.
12. Копачинский Иван Васильевич. 1910. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie22810331/ (дата звернення: 23.01.2022).
13. Удостоены высокой награды. *Бухгалтерский учёт*. 1967. № 2. С. 69–71.
14. Копачинский Иван Васильевич. 1910. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie19881237/ (дата звернення: 23.01.2022).
15. Финансова В., Потькалова О., Рогач А. Мы этой памяти верны. Киев: [б. и.], 2011. 440 с.
16. Копачинская Тамара Александровна. 1921. URL: <https://pamyat-naroda.ru/heroes/person-hero92465855/> (дата звернення: 23.01.2022).
17. Копачинская Тамара Александровна. 1921. URL: <https://pamyat-naroda.ru/heroes/sm-person-rvk1070597481/> (дата звернення: 23.01.2022).
18. Военный билет офицера СССР, фронтовик разведчик URL: https://violity.com/ua/105620251-voennyj-bilet-oficera-sssr-frontovik-razvedchik?utm_source=search_result&utm_medium=voennyj-bilet-oficera-sssr-frontovik-razvedchik&utm_campaign=200uah (дата звернення: 23.01.2022).
19. Антонюк Иван Гаврилович. 1926. URL: <https://pamyat-naroda.ru/heroes/person-hero93966612/> (дата звернення: 23.01.2022).
20. Антонюк Иван Гаврилович. 1926. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-nagrada_kartoteka1421801118/ (дата звернення: 23.01.2022).
21. Антонюк Иван Гаврилович. 1926. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie45148245/ (дата звернення: 23.01.2022).
22. Антонюк Иван Гаврилович. 1926. URL: <https://podvignaroda.ru/?#id=1509200776&tab=navDetailManUbil> (дата звернення: 23.01.2022).
23. Страфун, С. Антонюк Иван Гаврилович. Вісник ортопедії, травматології та протезування. 2013. № 1. С. 85–86.
24. Комплект наград с орденом Славы 1 степени на разведчика. URL: https://violity.com/ua/105051021-komplekt-nagrad-s-ordenom-slavy-1-stepeni-na-razvedchika?utm_source=search_result&utm_medium=komplekt-nagrad-s-ordenom-slavy-1-stepeni-na-razvedchika&utm_campaign=196000uah (дата звернення: 23.01.2022).
25. Сенченко Петр Романович. 1913. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie20284271/ (дата звернення: 23.01.2022).
26. Сенченко Петр Романович. 1913. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie18204931/ (дата звернення: 23.01.2022).
27. Сенченко Петр Романович. URL: https://warheroes.ru/hero/hero.asp?Hero_id=4455 (дата звернення: 23.01.2022).
28. Сенченко Петр Романович. 1913. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie36557510/ (дата звернення: 23.01.2022).
29. Сенченко Петр Романович. 1913. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie29710882/ (дата звернення: 23.01.2022).
30. Красноармейская книжка. URL: https://violity.com/ua/105179092-krasnoarmejskaya-knizhka?utm_source=search_result&utm_medium=krasnoarmejskaya-knizhka&utm_campaign=120uah (дата звернення: 23.01.2022).
31. Горкун Николай Афанасьевич. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie37083840/ (дата звернення: 23.01.2022).
32. Горкун Николай Афанасьевич. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_nagrazhdenie1562309348/ (дата звернення: 23.01.2022).
33. Горкун Николай Афанасьевич. URL: https://pamyat-naroda.ru/heroes/podvig-chelovek_yubileinaya_kartoteka1511506635/ (дата звернення: 23.01.2022).
34. Україна. Хроніка визволення: дослідження, документи, свідчення. Київ: Аеростат, 2014. 324 с.
35. Пилявець Р. Чорна піхота як історичне явище в роки німецько-фашистської війни (1941–1945 рр.). *Воєнно-історичний вісник*. № 1(31). 2019. С. 156–174
36. Письмо, жалоба на Луфера Ковпаку от разведчика инвалида ВОВ, без ног. URL: https://violity.com/ua/104429457-pismo-zhaloba-na-lufera-kovpaku-ot-razvedchika-invalida-vov-bez-nog?utm_source=search_result&utm_medium=pismo-zhaloba-na-lufera-kovpaku-ot-razvedchika-invalida-vov-bez-nog&utm_campaign=300uah (дата звернення: 23.01.2022).
37. ЦДАМЛМ України. Ф 915. Оп. 1. Спр. 1041. 13 арк.
38. Митці України: енциклопедичний довідник. Київ: «Українська енциклопедія», 1992. 848 с.
39. Українська радянська енциклопедія. Т. 5. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1980. 566 с.

40. Українська радянська енциклопедія. Т. 10. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1983. 543 с.

41. Сердюк Андрій Савелійович. 1923–2000. URL: <https://musical-world.com.ua/artists/serdyuk-andrij-savelijovych/> (дата звернення: 23.01.2022).

Ocheretianyi O.O. INTERNET AUCTION AS A SOURCE FOR SEARCHING MATERIALS REGARDING THE ACTIVITIES OF UKRAINIAN INTELLIGENCIA IN INTELLIGENCE DURING THE SECOND WORLD WAR

The article is devoted to an alternative search for materials related to one of the important milestones in history. Despite the significant passage of time since World War II, examining numerous examples from its history remains relevant for representatives of today's society living under martial law. This contributes to familiarization with the experience of predecessors, which, after thorough learning and analysis, can be successfully implemented in practice. Simultaneously, it can have a positive moral-psychological impact.

One of the decisive factors in conducting warfare is intelligence work. Therefore, it is appropriate to focus on aspects specifically related to it. In particular, for contemporary society, it is important to understand that during combat operations, not only professional experts with years of training but also ordinary civilian intellectuals, who under non-war conditions had no clear intention of engaging in military affairs, can participate in ensuring the successful intelligence process. Gathering materials about them sometimes requires the use of unconventional approaches. The article provides a detailed review of one such approach. According to it, information that can be obtained through internet auctions is proposed as an alternative primary source of information. At first glance, in the context of today's high-level informatization, this procedure seems quite convenient and simple. However, it is important to emphasize that it requires the mandatory application of certain search algorithms and rules for verifying and supplementing primary information. Their essence can be understood by familiarizing oneself with the description of the results of the research conducted by the author. In the course of this research, using the mentioned approach, the involvement in intelligence during World War II of a number of not only ordinary but also distinguished representatives of the intelligentsia was established. Therefore, this article not only reveals little-known details of the lives of Ukrainian intelligence officers but also serves as a unique guide for searching for materials for research by processing information from electronic auctions.

Key words: *intelligence, Second World War, intelligentsia, search for sources, auction.*